

עוד יש זמן לעקור את שיני חוק לשון הרע

- המפלצת המאיימת על חופש העתונות

ה הצעה המקורית של חוק לשון הרע היתה נמר טורסני. ההצעה החדשה, הנדונה עתה בכנסת, היא נמר-שליניר. זוהי הדיעה המקובלת. מר דוב יוסף עצמו מטפח אותה. עורכי העתונים היומיים נתנו לה את הסכמתם הנלהבת. אולם זוהי טעות מרה — כפי שיתברר לעורכי העתונים הנכבדים במהרה, אם אמנם תעבור ההצעה את התעודה, מבלי שיחולו בה שינויים יסודיים.

נמר זה של נייר — שיניו חדות וארוכות. הן יכולות לחסל את חופשיהעתונות בישראל ללא-קושי.

גם האמת אינה מותרת!

ה שן החדה ביותר חבויה בסעיף תמיס, הנושא את המספר 14. כותרתו היא "הגנת אמת הפירסום", ולשונו: 14. תהא זו הנגה טובה באישוס פליגי ובתובענה אזרחית בשל לשון-הרע, אם מה שפורסם הוא אמת, והיה בפירסום עניין לציבור, ובלבד שהפירסום לא חרג מתחום הדרוש לטובת אותו עניין ציבורי.

לכאורה, גישארת כאן ההגנה הקלאסית, המגינה על העתון בחוק הבריטי: הוכחת האמת. למשל: העתון טען כי פקיד בכיר פלוני מעל. הפקיד תבע את העתון למשפט. העתון הוכיח כי אמנם היתה מעילה. העתון זוכה במשפט.

ובעיקר: העתון לא יפחד לפרסם את הגילויים בדבר המעילה, בידעו שיש בידו הוכחות מספקות, או שהדבר יוכח בעליל בעדות שתישמענה במשפט, אם אמנם יערך כזה.

הסעיף החדש הופך את הקערה על פיה. הוא מתיימר לתת הגנה לאומרי-האמת, אך באותו משפט עצמו הוא מסייג הגנה זו באופן חותך. לא די בכך שהגילוי היה אמת — עליו להיות "לטובת הציבור". גרוע מזה: אסור ש"יחרוג" מתחום הדרוש לטובת אותו עניין ציבורי.

נניח שעתון פלוני יפרסם מחר גילויים מהרדים על מעילות בעירית תל-י. הוא מכתיר את הגילויים בכותרת: "שחיתות ורקבון בעירייה". יש בידו כל ההוכחות לאמתות העובדות. העירייה תגיש משפט. בישיבה הראשונה יטען פרקליטה שאסור בכלל להיכנס לבידור אמיתות ההאשמות, אלא יש לדון קודם כל בשאלה אחת בלבד: אם הפירסום חרג מן הדרוש לטובת הציבור, או לאו.

האם היה העתון צריך לפרסם את הגילויים? האם לא היה די, לטובת הציבור, בהגאת העובדות לידיעת מבקר המדינה? ואם היתה זכות לפרסום, האם לא חרגה הכותרת וסגנון הכותרת וסגנון הכתיבה מן התחום המותר? האם היה מותר לעתון להזכיר את המילה "שחיתות", תחת להסתפק במילה "איסורים"?

החוק אינו נותן לשופטים שום הנחיות מהל "טובת הציבור", מה התחום "הדרוש". הדבר יהיה תלוי בהשקפתו של כל שופט — והרי שופט אינו עתונאי, כל דרך מחשבתו היורידית שונה (ואף נוגדת במהותה) את דרך-המחשבה של העתונאי הממלא תפקיד ציבורי שונה לגמרי, באמצעים שונים לגמרי.

יתכן מאד כי במשפט כזה לא יינתן כלל לעתון להוכיח את צדקת טענתו. הוא יורשע בישיבה הראשונה של המשפט, ללא כל בירור נוסף, על פי הטענה שחרג מתחום הדרוש לטובת הציבור.

עצם אי-הודאות תהחה בלם חד לכל פירסום. העורך שוב לא ישאל את עצמו: האם

מצב בו יגידו לעצמם עורכים רבים, שיש בידיהם גילויים מוכחים: למה לי? האיש יכול להגיש משפט. אפילו אוכה במשפט, לא כדאי לי הדבר.

אילו היה קיים מצב כזה בעבר, לא היה הציבור שומע מעולם על עיסקת קסטנר-אייכמן, על עדות קסטנר למען בכר, על שליחות בראנד; גם לא על השחיתות בצמרת הקודמת של המשטרה. משפטי קסטנר ועמוס בן-גוריון היו מתנהלים בחשאי, פסקי-הדין הסופיים היו נותנים לציבור רושם כוזב לחלוטין על מהלך המשפטים.

בקיצור: הסעיפים 14 ו-23 בייחד הם שתי שיניים של צבת, ביניהן יפרפר חופשיהעתונות, ספק חי, ספק מת.

בעד יומון, נגד שבועון

ה צעת החוק המקורית כונה בכיור נגד השבועון העולם הזה. על כך לא הושרא שום ספק.

דבר פירסם קאריקטורה של אריה נבון, שכותרתה היתה: "חוק לשון הרע איך אפשר לחיות בעולם הזה?" העתונאי הבריטי הדגול קינגליי מארטיין כתב בניו סטייסמן מאמר בו

נמר של נייר

קבע — על פי אינפורמציה שקיבל בבריטניה — שהחוק מכוון נגד העולם הזה. (אתו העלה על נס כעתון לחם וחיוני). ידידי עורך אחד העתונים החשובים בלונדון סיפר כי דובר מטעם השגרירות הישראלית שם הבטיח, בשיחות פרטיות, כי אין כוונה להפעיל את החוק נגד שום עתון, וזאת העולם הזה.

עתה בא החוק החדש, שגובש תוך הידברות בין עורכי העתונים היומיים ומשרדי המשפטים, והפך כהנה זו לחלק מנוסח החוק עצמו, בסעיף 13:

13. פורסמה לשון-הרע בדפוס, למעט בעתון יומי... רואים כמפרסם גם מחזיק בית-הדפוס... ומ' שמוכר את הפרסום או מפיץ אותו בדרך אחרת...

משמע: לגבי עתון שבועי, בניגוד לעתון יומי, אחראי המדפיס והמפיץ לתוכן. במילים אחרות: החוק מטיל על המדפיס והמפיץ את החובה להפעיל את הצנזורה על תוכן העתון. במצב מסויים, כמו שקרה במישטר הפאשיסטי של פרוץ, יכולה צנזורה כזאת להיות נשק קטלני.

מדוע דחיק שבועון, ולא עתון יומי? הסברו של דוב יוסף, בדבריה-הפתיחה שלו בכנסת, קלושים עד כדי המייה: "היה עלינו לשקול, מצד אחד, את עניינו של הפננע, (המעוניין) למצוא יריב בעלי-אמצעים — וזה יכול להיות עתון יומי, אבל במיקרה הפצת עלון חד פעמי או כתבי-עת לא-יומי אין בטחון בכך, אלא לפני שחוא מפוזר בין המוני הקוראים — וזכן אחריות המפיץ."

קשה להאמין שמר דוב יוסף חשב פעמיים לפני שאמר משפט תמוה זה. אחרת היה מבין כי אין כל דמיון בין "עלון חדי-פעמי", שממנו קשה לגבות פיצויים, ובין שבועון ומאריך: שבועון כמו העולם הזה בחדאי נהנה מבוסס יותר מבחינה כלכלית מאשר עתון יומי כמו המודיע או שערים, או עתון יומי קטנטן בשפה הבלגארית.

אילו היה זה באמת הנימוק — להטיל אחריות על גורם המסוגל לשלם פיצויים — לא היתה כאה אבחנה בין עתון יומי ושבועי דווקא, אלא בין עתון קבוע, בעל רשיון (יומי, שבועי או דו-שבועי), לבין עלון חדי-פעמי או פירסום מסוג זה.

אבל, כאמור, כל ההנמקה קלושה, ואינה מעוררת רושם של כנות. הכנה היא פשוט לדפוק את השבועון המסויים — כפי שאמר חברי-הכנסת האנס קלינגהופר בגלוי בעת החיכות.

השר רשאי לסגור עתון!

ה רי-המשפטים העלה על נס את העובדה כי הצעת-החוק מבטלת את סמכות שרי הפנים לסגור עתונים באופן שרירותי, בעדן לשון-הרע.

אבל סמכות מחפירה זו, ירושה ישירה מימי הדיקטטורה הקולוניאלית של הנציב העליון, לא בוטלה לגמרי. היא נשארה בתוקפה לגבי "דיבת הסתה".

מה זאת דיבת-הסתה? חברי-הכנסת יוחנן באדר, שהוא משפטן (המשך העמוד 21)

הגילויים נכונים? האם אוכל להוכיחם? הוא ישאל את עצמו: האם יהיה השופט סבור כי זה לטובת הציבור? האם לא יהיה נוסה לחשוב כי זה חורג מן התחום המותר?

במצב כזה, יהיה חופשיהעתונות תלוי על בלימה.

שום סייג כזה לא היה קיים עד כה בחוק הישראלי (והבריטי) לכל תביעות אזרחיות על הוצאת דיבה. גם הסייג שהיה קיים לגבי תביעות פליליות לא היה כה קטלני.

שתי שיניים של צבת

ל א פחות מסוכנת השן השניה, המזדקרת מתוך סעיף 23, האוסר מראש לפרסם כל פרט שהוא על משפט של לשון-הרע, כאזרחי כפילי, חוץ מפסקי-הדין.

עד כה היה לשופט הסמכות לערוך משפט בלתיים סגורות, אם נראה לו הדבר כדרוש, או אף לאסור פרסום כלשהו. סמכות זו הופעלה לעיתים קרובות, כשדובר היה בענייני

מאת אורי אבנרי

אישות אינטימיים. כאשר ראה השופט כי משפט מסויים יזיק ללא הצדקה לשמו הטוב של אחד הצדדים, נעזר בדרך כלל לבקשה של איסור-הפירסום.

הפעם נחפך המצב. השופט אינו רשאי לאסור את הפירסום, לפי שיקולו, אלא להיפך — האיסור הוא אוטומטי, בלתי-רלווי בשופט עצמו.

מיותר לפרסם רק אם השופט יחליט בפירוש לבטל את האיסור — וברור כי החלטה כזאת יכולה להיות רק בבחינת יוצאת-מן-הכלל, וכי שום שופט לא ימחר לפעול בניגוד לרוח החוק.

פומביות המשפט היא אחת מיסודות מדינת-החוק. רק היא מסוגלת להטיל ביקורת מתמדת של הציבור על מערכת-השיפוט, לקיים את אמון הציבור במשפט, להבטיח את הכלל: "לא די שהצדק ייעשה, עליו גם להיראות".

אך מדוע נדבר על עקרונות מופשטים? הדבר מעשי בתכלית:

אדם שהעתון גילה פרטים על מעילתו, יגיש משפט ויודיע על כך לציבור. אם יצליח במשפט — ולפי סעיף 14 הוא יכול להצליח גם כשהגילויים היו אמת — הרי טוב לו. נצחונו יפורסם באמצעות פסק-הדין. אך אם יספיד במשפט, ויתגלו במשפט פרטים המזעזעים שבעתיים יותר מן הגילויים המקוריים — לא הפסיד מאומה. הדבר לא יתפרסם ברבים.

זוהי הזמנה ברורה להגיש משפטים נגד עתונים שכתבו את האמת, להטריד אותם ללא הרף, להעמיס עליהם עומס אדיר של הוצאות משפטיות ושל כיבוש זמן ומרץ. יחצר